

BIOGRAFSKO UČENJE IN SPREMINJANJE IDENTITETE: MIGRACIJSKE IZKUŠNJE NEŽE GERKŠIČ – AGNES LACROIX

Klara Kožar ROSULNIK¹

COBISS 1.01

IZVLEČEK

Biografsko učenje in spreminjanje identitete: Migracijske izkušnje
Neže Gerkšič – Agnes Lacroix

Avtorica v prispevku migracijske izkušnje svoje pratete Neže Gerkšič oz. Agnes Lacroix obravnava kot polje učenja in ga interpretira s teorijo biografskega učenja. Biografsko učenje obravnava kot proces, ki se dogaja v vsakdanjem življenju in (re)konstruira identiteto, znanje, veščine, stališča in vrednote. Z analizo avtobiografskega zapisa prikaže, kako je akterka migracij z različnimi strategijami (s prilagajanjem, z osebno rastjo, razvojem individualnega sloga življenja, s poseganjem v družbena pravila okolja, z inovativnim učenjem) oblikovala svoja znanje in identiteto. Avtorica strategije učenja predstavi kot orodje, s katerim analizira in interpretira učenje ob izkušnji migracije.

KLJUČNE BESEDE: biografsko učenje, ženska migracija, identiteta, avtobiografska metoda, fenomenološka paradigma raziskovanja

ABSTRACT

Biographical Learning and Identity (Re)construction: The Migration Experiences of Neža Gerkšič, aka Agnes Lacroix

The article interprets the migration experiences of Neža Gerkšič using the theory of biographical learning. It sees biographical learning as a process that occurs in everyday life and results in the (re)construction of identity, knowledge, skills, attitudes and values. The analysis of the autobiographical story shows how a female migrant used various strategies (adaptation, personal growth, development of an alternative lifestyle, influencing local social rules, innovative learning) to form her knowledge and (re)construct her identity. The article closes by presenting learning strategies that represent a tool that can help in the analysis and interpretation of learning that happens during migration experiences.

KEY WORDS: biographical learning, female migration, identity, autobiographical method, phenomenological research

¹ Dr. andragogike, asistentka z doktoratom, Inštitut za slovensko izseljenstvo in migracije ZRC SAZU, Novi trg 2, SI-1000 Ljubljana; klara.kozar-rosulnik@zrc-sazu.si

UVOD

Migracije niso zgolj fizično gibanje skupin oziroma posameznikov z enega geografskega območja na drugega (npr. Klinar 1976), motivirane z ljubeznijo, s študijem, z izboljšanjem življenjskih pogojev, vojno, avanturo, temveč so povezane tudi s spreminjanjem posameznika, ki se seli. Spreminjajo se znanje in veščine, samopodobe, identitete, mentalni vzorci, vrednote in vsakdanje prakse. Raziskava, po kateri je nastalo besedilo, se je osredotočala na učenje ob migraciji. Analizirala sem ga s konceptom biografskega učenja, ki učenje interpretira kot proces celostnega spreminjanja posameznika (Jarvis 2006; Kožar Rosulnik 2015). Rezultati učenja so (pre)oblikovane izkušnje, znanja, veščine in vrednote, novi načini mišljenja, čustvovanja in delovanja ter rekonstruirane identitete (Jarvis 2012). Biografsko učenje se povezuje z izkušnjskim (Jarvis 2006) in s transformativnim učenjem (Dirkx 1998; Mezirow 2009; Tennant 2012), z učenjem ob življenjskih prehodih (Wildemeersch, Stroobants 2009) in narativnim učenjem (Rossiter, Clark 2007).

Po konceptu biografskega učenja se posameznik vse življenje oblikuje (Alheit 2009) in soustvarja svoja znanje in identiteto. Izkušnja selitve je stresen, čustven, včasih izjemno negativen življenjski dogodek. Stres je povezan z odhodom posameznika iz domačega, »varnega« ali vsaj znanega okolja v novo, neznano okolje, v katerem so sooča z novimi izkušnjami, ki, ker niso del rutinskih vzorcev, zahtevajo nujne spremembe. Nove situacije povzročajo t. i. 'življenjsko zarez' (*disjuncture*) ali disharmonijo med identiteto kot psihosocialno strukturo osebe in zunanjim svetom. Ker posameznikovo rutinsko vedenje in v preteklosti oblikovani vzorci v novem okolju (navadno) ne delujejo, se pojavi potreba po pridobivanju in akumuliranju informacij, tvorbi znanja, presojanju in odločanju, oblikovanju vrednot, praks in identitete (Jarvis 2006, 2012). Zareza se pojavi kot manjši razkorak med lastno biografijo in dojemanjem situacije, na katerega posameznik lahko odgovori z minimalnimi prilagoditvami v vsakdanjem življenju; če je ta razkorak večji, pa zahteva več učenja na različnih ravneh (kognitivni, emocionalni, vrednotni, delovanjski). Posameznik v migracijskem procesu z reflektivnim mišljenjem kot aktivni opazovalec lastne izkušnje razvija učenje, ki vključuje procese transmisije (pridobivanja, prenosa podatkov), transakcije (dialog s sabo in z okoljem, izmenjava v odnosih) in transformacije (ozaveščanje kognitivnih vzorcev in oblikovanje identitete).

Za biografsko učenje je pomemben tudi koncept narativnosti (Tedder, Biesta 2009). Ob doživetju potrebujemo tudi sistem znakov, s pomočjo katerih doživetje vpnemo v kulturne pomenne in s katerimi drugim o njem poročamo v dialogu. Avtorja Tedder in Biesta (2009) biografsko učenje povežeta z narativno strukturo življenjske zgodbe, s čimer poudarjata rabo pripovedi kot metode reflektivnega učenja. Že samo pripovedovanje življenjske zgodbe je lahko proces učenja; poimenujemo ga narativno učenje. Življenjska zgodba ni le rezultat izkušenj in doživetega, konstruirana je tudi na temelju izkušnjam pripisanih pomenov. Konstrukcija zgodbe in naracija sta del procesa učenja in oblikujeta narativno vednost (Kroftlić 2017). Življenjska

zgodba nam pomaga razumeti, o čem posameznik razmišlja, kako in kaj občuti ob določenih življenjskih izkušnjah; prav tako lahko s pripovedovanjem o doživetju kritično analizira svoje doživljanje. Posameznik med nastajanjem zgodbe vzpostavlja stik s samim sabo, svojo identiteto, svojimi življenjskimi resnicami in vrednotami, kar mu pomaga, da jih sprejme in spremeni. Pripovedovanje ne konstruira le posameznikovega življenja (zgodbe o življenju), temveč tudi identiteto, kar najpogosteje interpretiramo s konceptom narativne identitete (prim. Adler 2012; McAdams, McLean 2013).

Temeljno zasnovo za raziskavo, ki jo predstavljam v pričujočem besedilu, sem razvila na podlagi avtobiografskega zapisa pratete¹ Neže Gerkšič. Namen raziskave, načrtovane po načelih fenomenološke metodologije (Creswell 2013; Van Maanen 2017) in *grounded theory* (Charmaz 2014), je bil ugotoviti, kako posameznica z izkušnjo migracije z različnimi strategijami učenja (re)konstruira svojo identiteto. S pomočjo avtobiografske pripovedi sem želela spoznati življenje akterke migracije v izvorni družbi, njene motive za migracijo, njeno doživljanje prehajanja meja, vpliv migracije na njeno (ne)opolnomočenje in način življenja v novi družbi ter kako se je (po pripovedovanju) spremenila njena identiteta. Želela sem osvetliti tudi dolgo spregledano področje raziskovanja – ženske kot akterke migracijskih procesov. Izkušnje žensk so bile v prevladujočih študijah o migracijah pogosto spregledane, obravnavane stereotipno, morebitne specifičnosti njihove migracijske izkušnje pa zamolčane. Te so v slovenskem prostoru postale predmet zanimanja šele v zadnjem desetletju, zlasti zaradi intelektualnih prizadevanj feminističnih raziskovalk (npr. Milharčič Hladnik, Mlekuž 2009; Vidmar Horvat 2014; Cukut Krilič 2009; Kožar Rosulnik, Ličen, Milharčič Hladnik 2016).

VSAK IMA SVOJO USODO

Jeseni 2005 mi je stric podaril avtobiografski zapis pratete Neže s pomenljivim naslovom *Vsak ima svojo usodo*. Na pisalni stroj natipkana življenjska zgodba se mi je zdelo zanimivo in bogato biografsko gradivo za analizo učenja iz migracijskih izkušenj, omogoča namreč vpogled v učenje in migracijske procese na ravni posameznice. Dodatni vpogled v Nežino življenje sem med letoma 2015 in 2016 dobila z elektronsko korespondenco z njenima hčerko Malou in vnukinjo Sandrine, ki sta mi posredovali Nežine fotografije, in z branjem pustolovskega romana *Afrika, Afrika*² (Dajčman 1994).

Življenjska zgodba na dobrih 60 straneh se bere kot roman, katerega rdeča nit je Nežina migracija v Afriko ter ljubezenska zgodba med njo in njenim možem. Naslov zapisa bi lahko razumeli kot avtoričino prepričanje v edinstvenost posameznikovih

1 Prateta Neža je bila sestra dedka Jožeta.

2 Na podlagi zapisane zgodbe ter osebnih pogovorov z Nežo Gerkšič / Agnes Lacroix je izšel pustolovski roman *Afrika, Afrika* (Dajčman 1994).

življenjskih poti ali kot pasivno vdanost v usodo. Vsebina pa odkriva, da je bila v življenju aktivni subjekt svojih dejanj in ne le pasivna žrtev okoliščin.

Kot vsak zgodovinski vir imajo tudi zapisane življenjske zgodbe svoje šibke točke. Že na začetku raziskave sem se spraševala, koliko se opis dogodkov iz preteklosti dejansko sklada z nekdanjo realnostjo? Vprašanje se nanaša na odnos med spominom in pripovedjo. Dejstvo je, da se v pripovedovanju o nekdanjem življenju sčasoma pojavijo določena odstopanja, saj spomini z leti (z)bledijo (Strle 2009). Neža je zgodbo zapisala leta 1994, ko je bila stara 81 let, kar ni zanemarljivo. Poleg tega je zgodbo pisala, ko je bila kot osebnost že spremenjena in je na preteklost gledala z drugačnimi očmi. Številni avtorji, ki se ukvarjajo z avtobiografskimi gradivi, ugotavljajo, da spomin ni odvisen le od lastnega izkustva, temveč se sčasoma (pre)oblikuje v interakciji z mnogimi drugimi dejavniki.³ Pisnemu viru zato nisem slepo verjela in sem določene podatke preverila pri njenima hčerki Malou in vnukinji Sandrine.

ŽIVLJENJE PRED MIGRACIJO IN ODLOČITEV ZA SELITEV

Neža se je rodila 8. maja 1913 v vasi Suhor v Beli krajini. Občutljiva in inteligentna deklica je bila najmlajša med šestimi otroki. Imela je tri brate in dve sestri: Janeza, Jožeta, Toneta, Metko in Mico. Njeno sicer srečno otroštvo je zaznamovalo garanje družine za preživetje. Revščina in delo sta bili prevladujoči izkušnji njenega družinskega življenja v rodni vasi. Poleti, ko ni bilo šole, je na polje, kjer so delali starši, brat Jože in sestra Metka, prinašala kosila. Takrat je analizirala svoje življenje, ki bi ga živela, če bi celo življenje ostala v rodni vasi. Vedela je, da ji ta kraj ne obeta več kakor le delo na polju, ki ga ni marala. Z avtorefleksijo in avtoanalizo⁴ je spoznavala, kakšna oseba si želi postati, kakšne so njene želje, hrepenenja ter kakšno prihodnost si želi ustvariti. Rada je razmišljala o krajih »zunaj« svojega življenja, ki jih je spoznavala pri geografiji, in sanjala o tem, da bi jih obiskala:

Pobirati krompir ali korenje ni bilo zanimivo, zato sem že, čeprav majhna, sklenila, da ne bom nikoli delala na njivah. Ko smo se učili v šoli zemljepis, sem sanjala o teh tako oddaljenih krajih, katere nam je gospodična pokazala na zemljevidu. Najprej so me zanimale sosednje države, kot Italija, Francija, Španska; posebno pa dežele onstran morja, kot Afrika, Amerika. V svoji duši sem že odločila, da ko bom velika, bom šla nekam daleč, najbrž v Afriko, kjer vedno sije sonce in kjer so žene sužnje moškim.

3 Na spominjanje vplivajo tudi različne skupnosti, ki jih povezuje skupni simbolni pomen dogodkov iz preteklosti (od družine do kulturnega okolja, v katerem živimo, ali države). Spominjanje avtorji opisujejo z različnimi koncepti, kot npr.: individualni in kolektivni spomin (Maurice Halbwachs), subjektivnost in intersubjektivnost (Luisa Passerini), komunikativni in kulturni spomin (Jan Assmann, Aleida Assmann) (glej Kuljić 2012).

4 Avtorefleksijo in avtoanalizo razumem kot opazovanje in razmišljanje o samem sebi. Procesu omogočata, da je posameznik hkrati objekt in subjekt opazovanja, kar vodi v (re)konstrukcijo identitete.

Mislim, da je povsod tako in da so po celem svetu žene malo ali bolj sužnje – najprej svojih možev in potem sužnje svojih otrok. Vse te načrte sem obvarovala v svojem srcu in se vprašala, kako bi morda šla nekam iz Suhorja, saj starši niso imeli denarja, da bi se njihova Nežika tako špancirala po svetu; kaj takega ni še nikoli nihče videl.

Nežo je razmišljanje o selitvi v tujino osvobodilo pričakovanj izvirne družbe; selitev je bila njen edini načrt za prihodnost. Ker je bila odlična učenka, delo na njivah pa je ni veselilo, si je po končani osnovni šoli želela nadaljevati izobraževanje, ki bi ji odprlo vrata v svet. Starša ji zaradi pomanjkanja denarja nista mogla omogočiti šolanja v Metliki ali Novem mestu, zato je bila zanjo edina možnost za nadaljevanje učenja in izobraževanja odhod v samostan. Odločila se je za vstop v sarajevski samostan, v katerem je že bila njena sestrična Marija. Sprva se starša z njeno odločitvijo nista strinjala, toda sčasoma sta se zaradi hčerkinega vztrajnega pregovarjanja premislila in podprla njeno odločitev. Kljub temu se je mami trgalo srce, saj ji je tujina »vzela« že dva sinova:

Imela sem brata Janeza, ki je odšel v Ameriko, ko je bil star osemnajst let. [...] Janez se ni nikdar vrnil iz Amerike. Poročil se je tam, žena mu je dala dva sinova in mislim, da je srečno živel s svojo družino [...] Naša mama je močno trpela zaradi svojega sina, ker bi bila rada, da se Janez vrne domov, in ate so tudi to želeli. [...] Jože pa je odšel v Francijo, kjer je bil upravitelj pri nekem posestniku velikih vinogradov, dve leti po tem pa je odšel v Severno Afriko, v Algerie. Tam se je tudi pečal s še večjimi vinogradi in vsi so ga spoštovali in cenili, Francozi in Arabci.

Bela krajina je slovenska pokrajina, iz katere se je poleg Dolenjske in Prekmurja v obdobju do druge svetovne vojne izselilo največ ljudi. Vzroki za to so bili predvsem gospodarski, saj je kapitalistična proizvodnja ob koncu 19. stoletja to območje obšla. Ker večje industrije do obdobja po drugi svetovni vojni v Beli krajini ni bilo, so se Belokranjci preživljali pretežno s poljedelstvom, z živinorejo in vinogradništvom. V zadnjih desetletjih 19. stoletja je v Evropo z ameriškega kontinenta prineslo tudi trtno uš, ki je skupaj s peronosporo skoraj popolnoma uničila trtne nasade v Beli krajini. Kmetje so se začeli zadolževati ali odhajati s kmetij. Takrat se je po Beli krajini naglo širil glas o obljubljeni deželi preko oceana, v kateri se »cedita med in mleko«. V belokranjske vasi so začela prihajati prva pisma s pisanimi tujimi znamkami in vaščane vabila v tujino, pozneje so prihajali celo izseljenski posredniki in Belokranjce novačili z opisi prelepega življenja preko oceana. Vasi so preplavili reklamni plakati in letaki s ceniki potovanja v Ameriko (Sulič 1995). Medtem ko so se Slovenci pred prvo svetovno vojno izseljevali predvsem preko oceana, so bile migracije po prvi svetovni vojni predvsem kontinentalne. Ko so Združene države Amerike pot preko oceana skoraj zaprle, so si slovenski izseljenci začeli iskati delo v evropskih industrijskih deželah. Francija je postala »nova Amerika«. Tudi Nežin brat Jože je delo najprej našel v Franciji, nato pa v francoski koloniji Alžiriji.

Neža se je za migracijo odločila iz radovednosti in želje po učenju. Že kot majhna deklica je vedela, da delo v vinogradih in na domačih poljih ni nekaj, kar bi jo izpolnjevalo. Njena želja je bila potovati, odkrivati nove, oddaljene kraje ter občutiti tamkajšnje življenje. Neperspektivnost okolja je od doma odgnala že njena brata. Njuni razlogi za izselitev niso bili enaki njenim. Odločitve za migracijo so odvisne od družbenih kontekstov in različnih individualnih interesov, ki posameznika spodbujajo ali celo prisilijo v selitev. Posameznik med različnimi vzroki in razlogi racionalno in emocionalno (Lukšič Hacin 1995) pretehta svoje možnosti. Nežin emocionalni element pri odločitvi za odhod od doma je bilo hrepenenje po potovanju, racionalni pa vstop v sarajevski samostan. Neža v tistem trenutku namreč ni imela druge možnosti niti za izobraževanje niti za želeno prečkanje meje.

PREK MEJE V DRUGO ŽIVLJENJE

Nekaj tednov po koncu osnovne šole je nastopil čas za odhod v samostan. Z očetom sta v Metliki sedla na vlak, ki ju je najprej peljal do Zagreba, kjer sta prestopila na vlak do Sarajeva. Neža je opazovala sopotnike, za katere je zapisala, da so »čudno govorili pa tudi niso bili oblečeni kot v Sloveniji«. Po prihodu v Sarajevo sta se z očetom ustavila v kavarni, kjer je prvič zaužila jed, ki je ni bila vajena:

Mlad Turek nama je prinesel v majhnih šalicah črno kavo, po kavi pa nam je prinesel nekakšen bosanski gulaš s krompirjem. Omaka je bila vsa rdeča in v ustih sem čutila kakor ogenj, ker je bilo preveč paprike in mi nismo bili vajeni take hrane. Ker sva bila lačna, pa sva vseeno vse pojedla in pogasila ta ogenj s pol litrom vina in še eno kavo!

Po prihodu v samostan se je srečala s sestrično Marijo in se poslovila od očeta. Nekatera dekleta so v samostanu pridobivala teoretična, druga praktična znanja, kot so kuhanje, šivanje, vezenje in pletenje, nekatere pa so se izobraževale za poklic tajnice. Ko so sestre prebrale Nežino šolsko nalogo, so se odločile, da bo v samostanu lahko nadaljevala splošno izobraževanje: »Tu je bilo vse drugače kot v Suhorju! Med mnogimi predmeti smo se učili nemški in francoski jezik, ki nam je bil vsem težak in mislila sem, da mi ne bo nikdar mogoče izgovarjati teh besed.« Trikrat tedensko je obiskovala tudi ure klavirja in petja. Neža se je v samostanskem okolju predvsem prilagajala, in sicer z učenjem jezika, klavirja, petja, s prevzemanjem določenih navad, spoštovanjem pravil in norm.

Le nekaj mesecev po Nežinem vstopu v samostan je njena 24-letna sestrična Marija hudo zbolela in umrla. Nežo je Marijina smrt hudo pretresla in pri njej vzbudila eksistencialna vprašanja in refleksijo: »Žalostna sem bila in mislila, da sem sama na svetu; kaj pa če tudi jaz umrem tako mlada kot moja sestrična? Daleč od doma in staršev?« Neža se je ob smrti ovedla krhkosti in kratkotrajnosti življenja in se zbala za svojega, za katerega je imela še veliko načrtov in želja. Z refleksijo in avtoanalizo je

Agnes v berberskem oblačilu (fotografija last Nežine vnukinje Sandrine Monge)

pridobivala znanje o sebi: njeno védenje o tem, kaj si želi v življenju doseči in postati, se je po tem dogodku le še bolj izostrilo.

Po Marijini smrti ji je bila v veliko tolažbo gospa Emilija. Sestre so včasih v samostan sprejele stare in bogate gospe, večinoma vdove ali samske ženske. Med njimi je bila tudi Emilija Srna, ki je imela sobo tik nad Nežino veliko spalnico, v kateri je živela z drugimi dekleti. Neža ji je ob popoldnevih nosila čaj in z njo klepetala. Nekega dne jo je Emilija vprašala, ali bi hotela z njo odpotovati v Egipt in sveto deželo. Neža je bila nad povabilom navdušena in je razmišljala le še o tem, kako bo pregovorila svoje starše. Zanimivo je, da v Nežinem zapisu ni nobenih dejavnikov, ki bi pri njeni odločitvi za potovanje s skoraj neznano gospo delovali zaviralno, kot so na primer slovo od prijateljc v samostanu, staršev, strah pred neznanim, nevarnosti na poti. Njene odločitve se zdijo impulzivne in mladostno naivne.

V samostanu je zaprosila za tridnevni izhod, da je obiskala starše in jim povedala za načrt o potovanju z Emilijo. Starši so ji potovanje na njeno veliko presenečenje dovolili. Neža se je razveselila skorajšnje uresničitve svojih sanj ter se še isti dan vrnila v samostan, kjer je oznanila svoj odhod. Z Emilijo sta se v Zagrebu srečali takoj, ko je Neža dobila potni list.

Z mojim atom sva šla v župnišče v Suhorju, da nama napravi potne liste, ker ate naju je hotel spremljati do Italije. Torej sestali smo se v Zagrebu in smo šli takoj k egiptovskemu konzulu, da nam validira potne liste. Bil je zelo prijazen, vendar med vsem je pravil, da ni dobro obiskovati Egipt in Palestino; da je nevarno zaradi političnih razmer, da so veliki nemiri med Egipčani in Angleži. [...] Močno smo bili razočarani.

Kljub temu sta se odločili, da gresta na pot – z vlakom v francoski Lurd. Tam sta ostali dva meseca, nato sta pot nadaljevali v Španijo. Ustavili sta se v Bilbau, kjer sta ostali nadaljnja dva meseca, nato sta se ustavili v Madridu. Vsak dan sta hodili k maši in na trg ter obiskovali bližnja mesta. Z upiranjem pričakovanim družbenim pravilom in razvijanjem alternativnega življenjskega sloga je Neža na poti z Emilijo z opazovanjem in s preizkušanjem pridobivala sociokulturna znanja: spoznavanje drugačnih kultur, navad ljudi, preizkušanje jedi, učenje plesov. Novemu okolju se je prilagajala z učenjem novega jezika. Iz dneva v dan je bolje govorila špansko: »Vsi so rekli, da se hitro učim, kar me je močno razveselilo«. Neža se je hitro privadila na način življenja v Španiji. Všeč so ji bile živahne in polne ulice, dišeči vrtovi in muzeji.

Vsak teden je pisala staršem in sestram. Nekega dne se je odločila, da bo pisala bratu, mojemu dedku, ki je živel v severni Afriki. Oče ji je iz Suhorja po pošti posredoval Jožetov naslov, Neža pa je bratu še isti dan sporočila, da je s prijateljico Emilijo v Madridu. Jože ji je nemudoma odpisal in se v pismu čudil, da je »sama« v tuji deželi: »Saj si še otrok! Pošlji brzojavko, kadar bosta prišli v mesto Oran v Afriki!« Z gospo Emilijo sta z vlakom med dišečimi vrtovi pomarančevcev oddrveli proti jugu Španije.

Proti večeru sta prispeli v Malago, kjer sta se vkrcali na ladjo proti Maroku. Naslednje jutro sta se zbudili v Melilli v Afriki. Po krajšem obisku mesta sta z ladjo odpulili do pristanišča Oran v Alžiriji. S taksijem sta se odpeljali do hotela, od koder sta Jožetu poslali telegram. Brat je bil naslednje jutro že v hotelu. Bil je jezen, da so starši mladi Neži dovolili potovati z neznano žensko. Emiliji ji rekel: »Gospa, ne vem, kakšni so vaši načrti in kam želite potovati, jaz nisem proti temu, ampak moja sestra bo pa šla z menoj na posestvo, kjer delam. Ona bo ostala pri direktorju in njegovi ženi, kateri jo z veseljem čakajo. Prihodnjega meseca oktobra pa se vrneva skupaj domov v Slovenijo!« Neža je vedela, da ima starejši brat prav, zato se ni upirala.

Naslednje jutro sta se z avtobusom odpeljala proti jugu. Posestvo, na katerem je delal Jože, je bilo od Orana oddaljeno 200 km, polovico poti so vozili po puščavi. Po nevarnih ovinkih so prispeli do mesta Maskara, ki je bilo popolno nasprotje deželi, ki si jo je ogledovala skozi okno avtobusa: »Lepe hiše z lepimi vrtovi, drevesa in neizmerna polja in vinogradi vse naokoli. Ravno je bil prvi maj in pšenica je bila že dozorela. Mnogo živine in konjev in ovc!« Ko so prišli na posestvo, ju je na vrtu pričakal direktor s svojo ženo. Neža ju, kljub temu da se je v samostanu učila francoščino, ni razumela niti besedice. Odločila se je, da se je bo hitro naučila: »Špansko sem se dosti hitro naučila; po treh mesecih, odkar sem bila na posestvu, sem že dobro govorila francoščino, da so se vsi čudili!« Na učenje tujega jezika vpliva več dejavnikov: osebne lastnosti, jezikovna nadarjenost, način in strategija učenja, med ključnimi

elementi pa je motivacija (Dörnyei 2006). Ker je bila Neža za učenje jezika zelo motivirana, je bilo njeno učenje uspešno kljub morebitnemu pomanjkanju jezikovnih sposobnosti, ki jih je poudarila med izobraževanjem v samostanu.

Neža s prečkanjem meja ni imela težav. Prestopanje meja ji je prineslo svobodo, omogočalo spoznavanje novih krajev, kultur, znamenitosti, drugačnega načina življenja, učenje jezikov in odkrivanje novih možnosti. Prvi prehod meje je pri njej povzročil manjši kulturni šok, prvič je slišala jezik, ki ga ni razumela; videla ljudi drugačnega videza, vedenja, oblečene v drugačna oblačila, prvič je okusila (turško) jed, ki je ni bila vajena. Vsako naslednje spoznavanje kulture je bilo zaradi njene večje odprtosti za izkušnje manj dramatično.

ŽIVLJENJE V NOVI DRUŽBI

S prihodom v Afriko je Neža dobila novo ime: Agnes. Dnevi po prihodu so hitro minevali. Nekega nedeljskega popoldneva je Jože svojo sestro opomnil, naj se pripravi za pot domov, a ga je Agnes presenetila s svojo odločitvijo, da bo še nekaj časa ostala na posestvu, se učila francoščino, nato pa se sama vrnila domov. Jože je bil presenečen nad sestrinimi besedami, a sta ga direktor in žena pomirila z obljubo, da bosta zanj lepo skrbela. Njena v težkih življenjskih preizkušnjah dosežena emocionalna zrelost se je pokazala med premagovanjem žalosti po Jožetovem odhodu: »Pogrešala sem brata, potem pa čas ozdravi vsako žalost, posebno ko smo še tako mladi; hitro se joka in še hitreje se smeje, saj drugače ne bi mogli živeti!«

Leta 1933 je na posestvo prišel novi oskrbnik z ženo in s sinom Georgesom. Po dveh mesecih prijateljavanja sta si priznala, da sta zaljubljena, česar njegovi starši niso sprejeli z navdušenjem:

En dan se je Georges tako pokregal s svojimi starši, da mu je oče zapovedal, da naj gre kamor hoče; da mu ne bodo nikdar dovolili, da se tako mlad poroči. Naskrivaj se je prišel posloviti od mene, rekoč, da gre k vojakom in ko bo izvršil to vojaško službo, se bova poročila. Strašno sem bila obupana in žalostna. Obljubila sem mu, da ga bom čakala, kolikor bo treba!

Agnes ga je čakala, a ji fant v nekaj mesecih ni poslal niti enega pisma. Pred odhodom je Georges na posestvu ob nedeljah obiskoval bratranec Justin, s katerim so postali dobri prijatelji. Justin je s svojimi nedeljskimi obiski nadaljeval tudi po Georgesovem odhodu in Agnes stal ob strani. Ko je Justin nekega nedeljskega popoldneva znova prišel na obisk, jo je zasnubil. Naslednje jutro je direktorju oznanila poroko. Ta nad novico ni bil navdušen: »Če se želiš poročiti, moraš iti k tvojim staršem, da jim vse razložiš; in če boš še vedno odločena za poroko, kar nazaj prideš!« Tudi direktorjeva žena jo je skušala prepričati, naj se ne poroči, saj bo moža spoznala v svoji domovini. Njen pomislek se je morda nanašal na dvom o uspešnosti zakona dveh

Ljudi iz različnih kultur, lahko pa na dojemanje romantične ljubezni v njenem družbeno-zgodovinskem kontekstu. V sodobnosti je poroka iz ljubezni pričakovana in družbeno sprejemljiva, medtem ko to v preteklosti ni bila. Motivi za sklepanje porok so bili nemalokrat racionalni, odvisni od pričakovanj družine.

Agnes je svojemu zaročencu sporočila, da odhaja k staršem po dovoljenje za poroko. Leta 1935 se je skupaj z direktorjem in njegovo ženo odpeljala v pristanišče Oran, od koder sta zakonca odšla na počitnice v Francijo, Agnes pa domov. Skupaj so potovali do Marseilla, od koder je Agnes z vlakom nadaljevala pot skozi Benetke v Ljubljano. Po prihodu v slovensko prestolnico si je po naporni poti odpočila v hotelu in nato nadaljevala pot do Metlike, kjer jo je pričakal brat Jože. Ob prihodu domov je doživela manjši kulturni šok: »Še sedaj mislim, kako mi je bilo čudno, ko sem na vlaku slišala govoriti po slovensko; saj je že minilo šest let, odkar nisem govorila našega jezika!« Ko je vstopila v domačo hišo, je čutila nekaj neopisljivega: »Ate in mama so se precej postarali. Hiša in vse naokoli se mi je zdelo tako majhno, da mi je bilo skoraj neverjetno, da sem tu živela svoja najmlajša leta. Ate in mama so jokali od veselja, stare mame pa ni bilo več; umrla je, ko je bila stara štiriinosemdeset let.«

Vsako nedeljo je bila povabljenka k sorodnikom ali prijateljem. Ko so opazili, da ne pije (več) vina, so jo zbadali: »Nežika ne pije vina, ker je bolna; kaj ne vidite, kako je blede! Saj bo gotovo kmalu umrla.« In tudi pri maši so jo gledali, »kakor če bi bila kakšna čudna stvar«. Odnos okolja do Nežinih novih izkušenj je bil različen: ožje okolje jo je sprejemalo (družina), čeprav s humorjem in z zbadanjem glede novih navad. Širše okolje (lokalna skupnost pri maši) pa jo je dojemalo kot »čudno«. To je v njej spodbudilo spoznanje, da je »spremenjena oseba«. Vendar pri tem ne gre le za proces odraščanja (iz deklice v mlado žensko), temveč tudi za razlikovanje od okolja (»vaško življenje«), iz katerega je odšla. Spoznala je, da ni več Nežika, ki je kot mala brezskrbna deklica tekala po tej belokranjski vasi in so jo imeli vsi radi. Po nekaj letih se je vrnila kot spremenjena oseba – Agnes, ki je »stara«, nespremenjena vaška družba ni več sprejemala. Začutila je, da v Beli krajini ne bi mogla več živeti. Ko jo je bratranec Janez skušal prepričati, naj se ne vrne v Afriko, mu je odgovorila: »Jez tukaj ne bi mogla živeti. Navajena sem vročemu soncu in tistemu suhemu vetru, ki prihaja tam daleč iz puščave, in divje afriške narave in obljubila sem svojemu fantu, da se k njemu vrnem, ker ga res ljubim in si želim živeti, kjer je on!« Odločila se je, da ostane v domači vasi le še do božiča. Še zadnjič si je želela doživeti jesenski čas trgatve, v domači cerkvi slišati *Sveto noč* in druge božične pesmi. Januarja 1936 je dobila potni list, se še zadnjič poslovila od svoje družine in prijateljev ter se znova podala na pot. Ko je ladja priplula do Orana, je v pristanišču zagledala svojega zaročenca.

Poročila sta se 28. marca 1936 v Oranu. Poleg imena, ki se je iz Neže po prihodu na vroči kontinent spremenilo v Agnes, se je s poroko iz njenega osebnega imena izbrisalo še tisto, kar je ostalo slovenskega: priimek. Neža Gerksič je s poroko postala Agnes Lacroix. Pomemben dogodek, kot je bila poroka, je prinesel simbolno spremembo: spremembo imena in priimka. Ime pomeni in pove veliko, je nekakšno »bistveno obeležje identitete«. Na človeka pripenja njegovo osebno in družinsko

identiteto, osebno zgodovino, etnični izvor, kulturo in zakonski status (Južnič 1993). Po poroki je Agnes delala od jutra do noči. Odgovorna je bila izključno za hišna dela, na posestvu ji ni bilo treba delati: prala je, likala, šivala in popravljala razne stvari, kar nakazuje na raznovrstna, v vsakdanjem življenju pridobljena (praktična) znanja. Kmalu po poroki je zanosila in decembra 1936 rodila prvorojenca, le po petnajstih mesecih še hčerko. Minevali so meseci in leta, otroka sta rasla, vsi drugi so bili zaposleni vsak s svojim delom.

Agnes je z možem rada obiskovala Arabski trg. Kljub temu da so na tržnico smeli prihajati le moški in so morale žene Arabcev ostajati doma, Agnes to ni ustavilo, še naprej je obiskovala ta njej ljubi kraj. To nakazuje na razvoj njenega alternativnega sloga življenja ter na sociokulturno znanje, kar se kaže v primerjavi, ki jo je naredila med Španci in Arabci: »Španci so vroče krvi in ko so zaročeni ali poročeni, so strašno ljubosumni. Žena ne sme nikamor sama, prav tako kot pri Arabcih. In za vsako malenkost so pretepali svoje žene.« Upoštevati moramo, da je iz njene avtobiografije učene mogoče razumeti kot način upora proti uveljavljenim in pričakovanim pravilom. Prav upornost in želja po znanju sta jo od doma vodila v širni svet.

Takoj po izbruhu druge svetovne vojne leta 1939 se je Justin zgasil v vojašnici Maskare, Agnes je ostala sama s taščo, z otroki in delavci, tast je takrat že umrl.

Nemci so bili povsod in velika nesreča z njimi. Po mestih so kradli hrano in obleko; hudo je bilo še bolj v Franciji! Pri nas v Afriki nismo trpeli pomanjkanja, ker smo vsega imeli doma. Jaz sem pošiljala k stricu razne hrane dvakrat na teden, da naša otroka nista trpela in cela družina ne, do konca vojne, ki je trajala pet let!!!

Po moževi vrnitvi je tretjič zanosila in rodila deklico, osemnajst mesecev pozneje pa še drugega sina. Ko sta bila najmlajša otroka dovolj stara za vpis v šolo, sta šla stanovat k prijateljem, ob nedeljah pa sta hodila domov na obisk. Po taščini smrti sta Agnes in Justin na posestvu ostala sama. Kmalu po koncu druge svetovne vojne, v začetku novembra 1954, so se Alžirci začeli upirati svojim francoskim kolonizatorjem. V želji po neodvisnosti so po vsej državi izbruhnile velike vstajniške manifestacije in dobro organizirane akcije. »Oboroženi Arabci so divjali po posestvih; ko so našli družino v hiši, so najprej pobili otroke, posilili so ženske, potem pa so vsem odrezali glave, eno za drugo. Strašne stvari so se dogodile in vsi smo živeli v velikem strahu!« Najprej so pobegnili bogati Francozi. Posestniki so zapustili vse svoje imetje ter odšli živeti v mesto ali pa so se vrnili v Francijo. Tudi Agnes in njena družina se je pripravljala na odhod, kar jih je strašno razžalostilo, še zlasti njenega moža. Svoj dom so zapustili na veliko noč leta 1957. Razmere med Francijo in Alžirijo so se iz dneva v dan slabšale. Justin si ni želel vrnitve v Francijo in tudi Agnes si ni več predstavljala življenja zunaj Alžirije. Justin je hudo zbolel. Da bi mu povrnila veselje, se je Agnes kljub slabim razmeram, kolonialni vojni in moževi bolezni opogumila in spomladi leta 1958 odprla svojo restavracijo. Najmlajša otroka sta ji obljubila pomoč pri delu.

SPREMEMBA POLOŽAJA: OPOLNOMOČENJE

Nežina individualnost se je izostrila že v zgodnji mladosti, ko se je odločila uresničiti svoje otroške sanje in je prepričala starše, da so ji dovolili zapustiti rodni kraj. Pozneje sta se njeni močna volja in samostojnost pokazali ob odhodu iz samostana ter na potovanju vse do Alžirije. Tam se je nekako podredila novemu načinu življenja, se pustila voditi in učiti. Tudi pozneje, ko se je poročila in imela otroke, ni izražala svoje individualnosti. Ta se je ponovno izostrila ob izbruhu vojne, ko je mož odšel od doma, na posestvu pa je ostala sama z otroki. Ob prevzemu glavne vloge v družini se je okrepil njen notranji občutek moči in kontrole. Soočala se je z nepredvidljivimi dogodki, za katere v tem okolju ni bilo družbeno predpisanih vlog. Ženske v negotovem obdobju, kakršno je čas vojne, razvijejo drugačne vloge, kot jih zasedajo sicer. Pri tovrstnem inovativnem učenju učeči nimajo vzorcev, ki bi jih lahko posnemali. Po moževi vrnitvi iz vojne je njen položaj ostal nespremenjen, še več, s povečevanjem družbene napetosti se je povečevala tudi njena vloga v družini.

Kljub napornim dnevom si je pogosto dopisovala z domačimi. Oče in mama sta že umrla. Tudi Justin se je iz dneva v dan slabše počutil in je januarja 1961 umrl. Pokopali so ga na velikem katoliškem pokopališču v Oranu, kjer je bila pokopana vsa njegova družina. Po pogrebu so se vrnili domov in po le osmih dneh nadaljevali delo. Neža si je kmalu nedaleč od gostilne lahko privoščila lepo in precej večje stanovanje. V začetku leta 1962 je bilo jasno, da se bo vojna končala in da bodo morali vsi Francozi zapustiti Alžirijo. V restavracijo je, še zlasti po podpisu Evianskega sporazuma 1. julija 1962, prihajalo vse manj gostov. Alžirija je svojo neodvisnost in mednarodno priznanje plačala z osemletno vojno in s človeškimi ter materialnimi žrtvami, prav tako so vse izgubili tudi francoski naseljenci. Agnes se ni vdala in je vztrajala z delom, tudi na dan, ko so Arabci razglasili svojo neodvisnost in ji svetovali, naj zapre restavracijo: »Nekateri prijatelji so mi svetovali, da ne odprem gostilne ta dan; da bodo Arabci vse razbili; jaz pa se nisem bala in gostilna je bila odprta cel dan!«

Večina Francozov je pobegnila, tudi Nežini otroci, z mamo je ostala samo najmlajša hči. Ker v mestu ni bilo več francoskih uradnikov, je bila Nežina gostilna vse pogosteje prazna. Spomladi sta Agnes in hči pripravili vse potrebno za odhod, še zadnjič skrbno pospravili in očistili gostilno ter jo dostojanstveno zaprli. Dvajsetega junija 1963 sta se odpeljali do пристanišča v Oranu ter stopili na veliko ladjo, ki je čakala begunce.

Z ladje sem gledala gor proti mestu, kjer je bil zakopan moj mož; iz vsega srca sem molila za pokoj njegove duše, sestre in strica; sedaj vsi počivajo za veke v tej tuji deželi. Vroče solze so nama tekle po obrazu, meni in Malu, tako da nisva opazili, da je ladja že daleč od pristanišča!

PROCES SPREMINJANJA IDENTITETE

Identiteta je nenehno izpostavljena procesom spreminjanja (Strauss 1959; Tennant 2012; Bjorklund 2014). Čeprav posameznik teži k njihovemu zmanjševanju in vzpostavlja strategije za ohranjanje občutka osebne kontinuitete, so transformacije identitete neizogibni del vsake biografije. Spreminjanje se dogaja kot proces, tako da na novo pridobljene izkušnje le postopoma spreminjajo samoopredelitve. Biografske zarezne so sestavljene iz več manjših razhajanj. Ti trenutki v biografiji omogočajo posamezniku, da zazna spremembe ter razišče in potrdi nove vidike identitete. Sprememba identitete se najlaže jasno opredeli in ovrednoti z vidika sedanjosti. V primeru analizirane pripovedi je ključno vlogo v procesu refleksivnega zavedanja osebne spremembe odigral poznejši obisk izvorne družbe. Po šestih letih bivanja na tujih tleh se je Agnes vrnila domov po dovoljenje za poroko z Justinom. Takoj je začutila, da se je med bivanjem v Afriki preveč spremenila, da bi lahko živela v okolju, v katerem je odraščala. Doma se ji je vse zdelo tako »majhno«: rojstna hiša, vrtovi, vinogradi, polja ... Razočarali sta jo ozkosrčnost in »majhnost« ljudi, med katerimi je odraščala. Ker ni več pila vina, so jo vaše gospe označile za »bolno« ter ji napovedale skorajšnjo smrt. Ko pa je šla v nedeljo k maši, je imela občutek, da jo gledajo, kot bi bila »čudna stvar«. Tako njena odločitev za vrnitev v Afriko ni bila le posledica zaveze zaročencu, pač pa njena osebna odločitev. Ob obisku domačega kraja se je ovedla, da ga je prerasla in da se je za bivanje v njem in med ljudmi, ki je niso (več) sprejeli medse, preveč spremenila.

S temi izzivi se soočajo migranti, ko/če se vrnejo domov. Tako kot so morali biti prilagodljivi in ustvarjalni ob prihodu v novo kulturo, morajo biti prilagodljivi in ustvarjalni ob (morebitni) vrnitvi. Položaj posameznika se spremeni, ker sta spreminjena tako on/ona sam(a) kot tudi kulturno okolje, iz katerega je odšel/odšla.

Migracija je Nežo osvobodila preprostega, revnega in garaškega načina življenja, ki je zaznamovalo njeno družino. Iz hvaležnosti do življenjske priložnosti je bila pripravljena prevzemati iz okolja vse, kar ji je ponujalo. Življenje v tujini ji je nudilo obilje ne le v materialnem smislu, temveč tudi s pridobivanjem neprecenljivih izkušenj, z učenjem, s spoznavanjem novih kultur, jezikov in ljudi, z naravnimi bogastvi, s prehrano, z načinom življenja, s plesi, z mentalitetami. Ker je bila odprta za sprejemanje, je njena transformacija potekala lahkotno, hitro in neboleče. Vse njene izkušnje pa niso bile neboleče in nekonfliktne.

Nežino bolečino sem spoznavala iz pripovedi hčerke Malou o (ne)prenašanju maternega jezika na svoje otroke. Zaupala mi je, da je mamu pri dvanajstih letih vprašala, zakaj jih ni naučila maternega jezika, a ji je le obrnila hrbet in ji ni nikoli odgovorila. Očitno je hčerkin vprašanje zadelo bolečo točko v njenem življenju. Malou mi je povedala, da je bilo s selitvijo v hišo očetovih staršev konec petja slovenskih pesmi in pogovorov. Tašča je zahtevala, da se pri hiši govori izključno francosko. To nakazuje pomemben vpliv okolice na akterja. Migracijski položaj se izkaže kot ovira za učenje in prenos znanja na mlajše generacije. Podobne zgodbe (spomine) beremo

v raziskavi *Dalmatinske neveste* (Malečkar 2005). V Brkinih so (slovenske) tašče omejevale, da bi se vnuki učili jezika mater, »dalmatinskih nevest«. Opazimo vzorec moči tašče, ki vpliva na to, kateri jezik se bodo vnuki učili.

Kljub temu da Neža svoje kulture (jezika) ni prenašala na svoje otroke, v avtobiografskem zapisu potrjuje, da je svoje življenje živila kot oseba z več identitetami (glej Milharčič Hladnik 2011), jeziki, domovi in domovinami, ne da bi katerokoli ali katerekoli zavrgla. To dokazujejo njene besede na koncu avtobiografske zgodbe:

Tisti, ki bo mogoče prebiral te vrstice, ga prosim, da oprostí morda vsaka beseda ni na svojem mestu; po tolikih letih se lahko pozabi svoj domači jezik, čeprav ga vedno čutim v svojem srcu! Nikdar ne preteče en sam dan, da ne bi potihó prepevala naše lepe slovenske pesmi, ker je res, da se najlažje spominjam pesmi, katere sem pela v Suhorju, tam, kjer sem bila doma! Samo šestnajst let sem bila stara, ko sem prišla v Afriko in tam sem doživela in preživela najlepša leta mojega življenja z ljubečim možem in našimi lepimi otroki in sedaj po tako dolgih letih sanjam o tistih časih in moje misli poletavajo tja na naše posestvo, na naše sosede in malo reko, kamor smo hodili na sprehod; seveda ta reka še vedno hiti po vročem polju navzdol po velikih ovinkih, dokler ne priteče do morja in tam se spremeni v silne valove! Velikokrat se vprašam, ali pridejo še vedno štokrlje gnezditi na našo streho; zdi se mi, da jih še slišim klopotati »kla, kla, kla«!

Agnes je umrla štiri leta po zapisu svoje življenjske zgodbe, 24. marca 1998, stara 85 let.

STRATEGIJE UČENJA OB MIGRACIJI

Na podlagi analize avtobiografskega zapisa, opravljenih raziskav (npr. Kožar Rosulnik, Ličen, Milharčič Hladnik 2016; Ličen, Lihtenvalner, Podgornik 2012) in analize literature sem oblikovala poskusno teorijo o učenju ob izkušnjah migracije. Na prvi pogled se zdi učenje po prihodu v novo okolje povezano predvsem s prilagajanjem, vendar sem v analizirani zgodbi akterke migracij prepoznala pet različnih strategij. Njeno učenje je potekalo pod vplivom socialnega okolja in individualnega življenja, nabora znanj, prepričanj, vrednot in osebnostnih lastnosti.

Pri prvi strategiji učenja, tj. strategiji prilagajanja ali adaptaciji, je Neža dala prednost družbenim zahtevam, znotraj katerih je oblikovala takšne zmožnosti, kot ji jih je narekovalo okolje. Novemu okolju se je prilagajala z učenjem jezika, s prevzemanjem določenih navad, z načinom oblačenja, s spoštovanjem pravil in norm. Poudariti je treba, da je strategijo prilagajanja izbrala zavestno, zato lahko govorimo o aktivnem prilagajanju. Ni se vdano oz. pasivno prilagajala, temveč je svoje znanje aktivno gradila. Druga strategija, ki jo je akterka migracije uporabljala pri učenju, je bila identitetna rast. Sprememba okolja je pri njej vzbudila eksistencialna vprašanja.

Spraševala se je, kdo je, kakšne so njene vrednote in kakšna oseba si želi postati. O sebi se je učila tudi na podlagi razlikovanja od »drugih«. S spoznavanjem novih kultur, mentalitet in vrednot je ozaveščala svoje in nenehno presojala, s katerimi se lahko identificira, jih prevzame kot svoje, in s katerimi ne. Posameznik se identitetno spreminja tudi ob ugotovitvi (subjektivna percepcija), da okolja ne more spreminjati. Tretja strategija je razvijanje individualnega sloga življenja, ki se v analizirani zgodbi kaže kot upor proti pravilom, in individualiziranega načina sledenja družbenim zahtevam, ki se jim kot posameznica ne želi podrežati. Ob tem je akterka migracije uvedla svoja pravila in svojo prakso.

V njeni zgodbi sem v manjši meri zaznala strategijo poseganja v družbena pravila okolja, s katerim bi kritično reflektirala in spreminjala/preoblikovala družbene dejavnike ter aktivno posegala v kulturo/družbo okolja, kar pomeni, da bi z namenom spreminjanja njegovih zahtev in pričakovanj vanj poskušala vpeljati novosti. Res pa že sama Nežina odločitev za odhod od doma odraža njen upor proti pričakovanim družbenim pravilom. Peta strategija, ki jo je Neža uporabila med vojno, ko je ostala sama v hiši in nadzirala delo na posestvu, je strategija inovativnega učenja. Takrat se je soočala z nepredvidljivimi dogodki, za katere ni imela na razpolago družbeno predpisanih vlog. Pri tem načinu učenja je posameznik brez vzorcev, ki bi jih lahko posnemal.

SKLEP

Avtobiografski zapis je omogočil uvid v kompleksnost in heterogenost učenja iz izkušenj, ki jih prinaša migracija. Biografsko učenje je pri Neži potekalo kot transmisija ob prenosu različnih informacij, sprejemanju znanja in posnemanju veščin, kot transakcija ob socialnih doživetjih v dialogu z okoljem ter kot transformacija pri (pre) oblikovanju identitete, ozaveščanju mentalnih shem in pojmovanj. Pri tem sta imeli ključno vlogo predhodna izkušnja in biografska zareza, ki sta sprožili neravnovesje in jo silila k spreminjanju. Ugotovljene strategije vključujejo učenje kot bivanjski proces, proces spreminjanja posameznika pod vplivom sociokulturnega okolja. Predstavljenе strategije učenja so orodje, s katerim si lahko pomagamo pri analizi in interpretaciji učenja ob doživljanju migracije. Pričujoča raziskava odpira možnosti nadaljnega raziskovanja, prispeva k védenju o vključevanju odraslih (predvsem žensk) v novo socialno okolje in učenju, ki ob tem poteka, dodatno pa osvetli tudi proces učenja v vsakdanjem življenju.

LITERATURA

- Alheit, Peter (2009). Biographical Learning Within the new Lifelong Learning Discourse. *Contemporary Theories of Learning: Learning Theorists – In Their own Words* (ed. Knud Illeris). London, New York: Routledge, 116–128.
- Adler, Jonathan M. (2012). Living into the Story: Agency and Coherence in a Longitudinal Study of Narrative Identity Development and Mental Health over the Course of Psychotherapy. *Journal of Personality and Social Psychology* 102, 367–389.
- Bjorklund, Barbara R. (2014). *The Journey of Adulthood* (8th Edition). Upper Saddle River, NY: Pearson Prentice Hall.
- Charmaz, Kathy (2014). *Constructing Grounded Theory* 2nd ed. London: Sage.
- Creswell, John W. (2013). *Qualitative Inquiry and Research Design*. London: Sage.
- Cukut Krilić, Sanja (2009). *Spol in migracija: Izkušnje žensk kot akterk migracij*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU.
- Dajčman, Marjeta (1994). *Afrika, Afrika*. Novo mesto: Erro.
- Dirkx, J. M. (1998). Transformative Learning Theory in the Practice of Adult Education: An Overview. *PAACE Journal of Lifelong Learning* 7, 1–14.
- Dörnyei, Zoltán (2006). Individual Differences in Second Language Acquisition. *ALLA Review* 19, 42–68.
- Jarvis, Peter (2006). *Towards a Comprehensive Theory of Human Learning*. London, New York: Routledge.
- Jarvis, Peter (2012). Learning form Everyday Life, *HSSRP* 1/1, 1–20.
- Južnič, Stane (1993). *Identiteta*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Klinar, Peter (1976). *Mednarodne migracije*. Maribor: Obzorja.
- Kožar Rosulnik, Klara (2015). *Biografsko učenje žensk v kontekstu migracij*. Doktorska disertacija. Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta.
- Kožar Rosulnik, Klara, Milharčič Hladnik, Mirjam, Ličen, Nives (2016). Women's Narratives on Learning through Migration. *Razprave in gradivo / Treatises and Documents* 76, 29–47.
- Kroflič, Robi (2017). Pedagoški pomen zgodbe in narativne vednosti. *Sodobna pedagogika* 68, 10–31.
- Kuljič, Todor (2012). *Kultura spominjanja: Teoretske razlage uporabe preteklosti*. Ljubljana: Znanstvena založba FF.
- Ličen, Nives, Lihtenvalner, Katja, Podgornik, Vesna (2012). The Non-Formal Education and Migration of the Aeta, an Indigenous Tribe in the Philippines. *Anthropological Notebooks* 18, 3, 25–40.
- Lukšič Hacin, Marina (1995). *Ko tujina postane dom: Resocializacija in narodna identiteta pri slovenskih izseljencih*. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.
- Malečkar, Vilma (2005). *Dalmatinske neveste: Procesi ženske poročne migracije iz zadrškega zaledja v Brkine v 20. stoletju*. Koper: Založba Annales.
- McAdams, Dan P., McLean, Kate C. (2013). Narrative Identity. *Current Directions in Psychological Science* 22, 233–238.

- Mezirow, Jack (2009). An Overview of Transformative Learning. *Contemporary Theories of Learning: Learning Theorists – In their own Words* (ed. Knud Illeris). New York: Routledge, 90–105.
- Milharčič Hladnik, Mirjam (2009). Moje misli so bile pri vas doma: Poti prehodov v pismih. *Krila migracij: Po meri življenjskih zgodb* (ur. Mirjam Milharčič Hladnik, Jernej Mlekuž). Ljubljana: Inštitut za slovensko izseljenstvo in migracije ZRC SAZU, 23–58.
- Milharčič Hladnik, Mirjam (2011). *IN – IN: Življenjske zgodbe o sestavljenih identitetah*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU
- Rossiter, Marsha, Clark, M. Carolyn (2007). *Narrative and The Practice of Adult Education*. Malabar, Florida: Krieger.
- Strauss, Anselm (1959). *Mirrors and Masks: The Search for Identity*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Strle, Urška (2009). Bila je preprosto sreča, da sem prišla v Kanado: O razlogih za selitve skozi Stankino življenjsko zgodbo. *Krila migracij: Po meri življenjskih zgodb* (ur. Mirjam Milharčič Hladnik, Jernej Mlekuž). Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU, 89–117.
- Tedder, Michael, Biesta, Gert (2009). Biography, Transition and Learning in The Lifecourse: The Role of Narrative. *Researching Transitions in Lifelong Learning* (eds. John Field, Jim Gallacher, Robert Ingram). Abingdon: Routledge, 76–90.
- Tennant, Mark (2012). *The Learning Self: Understanding the Potential for Transformation*. San Francisco: Jossey-Bass.
- Van Maanen, Max (2017). But is it Phenomenology? *Qualitative Health research* 27/6, 775–779.
- Vidmar Horvat, Ksenija (ur.) (2014). *Ženske na poti, ženske napoti: Migrantke v slovenski nacionalni imaginaciji*. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete.
- Wildemeersch Danny, Stroobants, Veerle (2009). Transitional Learning and Reflexive Facilitation: The Case of Learning for Work. *Contemporary Theories of Learning: Learning Theorists – In Their Own Words* (ed. Knud Illeris). London, New York: Routledge, 218–232.

SUMMARY

BIOGRAPHICAL LEARNING AND IDENTITY (RE)CONSTRUCTION: THE MIGRATION EXPERIENCES OF NEŽA GERKŠIČ, aka AGNES LACROIX Klara KOŽAR ROSULNIK

The article presents the migration experiences of Neža Gerkšič, interpreted through the theory of biographical learning. Biographical learning is seen as a process that occurs during experiences in everyday life that involve the reconstruction of identity, knowledge, skills, attitudes and values. In this process, the subject is a self-reflexive, active “producer” of knowledge and constructs his or her own identity. Learning changes his or her life-world through reflective narratives and reflective practices of everyday life.

The study, designed according to the principles of phenomenological methodology, is based on the autobiographical story of the author’s great aunt Neža. The analysis of the autobiographical story, which represents an example of female migration between the two World Wars, shows how a female migrant used different strategies (adaptation, personal growth, development of an alternative style of life, influencing local social rules, innovative learning) to form her knowledge and (re)construct her identity. In selecting this life story, the author has tried to reveal a long-overlooked field of research – women as active subjects of migration processes. Women’s experiences in the prevailing migration studies have often been overlooked and stereotyped, and the potential specificities of their migration experiences have been ignored and forgotten. At the end of the article the author presents the learning strategies identified in the study as a tool that can help in the analysis and interpretation of learning that happens during migration experiences.